

Dušan Popović

A POLITIKAI RENDSZER ÁLTALÁNOS FEJLŐDÉSI IRÁNYAI

A tavalyi kerekasztal-beszélgetés sikerei, amit a résztvevők a legkülönbözőbb alkalmakkor hangsúlyoztak, megerősítettek bennünket szándékunkban, hogy évről évre találkozzunk ebben a szép adriai-tengeri városkában, és hogy fokozatosan hagyományossá tegyük a nyitott és baráti jellegű elméleti véleménycseréket Cavtatban.*

I.

A szocializmus a világban nemzetközi tribünnel elképzeléseink szerint olyan találkozáson kell lennie, amelyen kifejezésre jutnak mindazok a forradalmi átalakulások, mozgalmak, áramlatok és törekvések, amelyek manapság a szocializmus világméretű folyamatát képezik. Ez az elképzelés természetesen csak úgy valósulhat meg ezen a nemzetközi tribünön, ha összesereglenek a szocializmus különböző politikai és ideológiai beállítottságú teoretikusai és harcosai. Az egyik leglényegesebb feltétele a találkozónak, hogy résztvevői tekintettel legyenek az összes politikai és eszmei irányvonalra és álláspontra, és ezentúl mindazokra a különbségekre, amelyek a jelenlegi szocialista átalakulás elméletében és gyakorlatában fennállnak. Enélkül megtartására aligha vállalkozhatnánk. Egy ilyen megközelítési mód kizár minden politikai diszkvalifikációt, vádaskodást és ítélkezést, valamint a meglévő ideológiai és politikai elképzelések másokra való rákényszerítését.

Ezt főleg azért hangsúlyozzuk, mert az idej kerekasztal-beszélgetésre kijelölt elméleti téma magát a politikai gyakorlatot és az annak megfelelő eszmei-politikai felfogást is érinti. Így az elméleti viták és a politikai állásfoglalások közötti határ valószínűleg sokkal elmosódóbb, mint más tárgyköröknél.

* Megjelent a *Socijalizam* 1977. évi 9. számában.

Szervezőként igyekeztünk és igyekszünk mindent megtenni, hogy a megbeszélések a kölcsönös megbecsülés szellemében és baráti légkörben menjenek végbe. Ez természetesen mindannyiunktól függ, és mi hisszük, hogy valamennyien erre fogunk törekedni.

Magától értetődő, hogy a cavtati megbeszélések *conditio sine qua non*-ját képező kölcsönös megbecsülés és tiszteletben tartás nem jelenti az elméleti viták kerülését. Egy olyan elméleti összejövétel mint a miénk, elképzelhetetlen ilyen viták, a különböző elméleti álláspontok szembesítése nélkül. A tudomány, elsősorban a marxizmus fejlődése megköveteli, hogy folyamatosan felülvizsgáljuk eddigi ismereteinket. De az elméleti kritikához és vitához hozzátartozik az elméleti indoklás, illetve az álláspontok és ellenvélemények elméleti szintű kidolgozása is.

A politikai és eszmei álláspontok, az elméleti kritika és vita, illetve a szabad véleményharc egyidejű és kölcsönös figyelembevételét, kerekasztal beszélgetésünk egyik leglényegesebb vonását hangsúlyozva elsősorban az elméletnek a szocialista elmélet és gyakorlat dialektikus egységén belüli viszonylagos önállóságára gondolunk.

A marxizmus klasszikusai mindig is szem előtt tartották az elmélet viszonylagos függetlenségét a forradalmi gyakorlattal kialakított egységén belül. Lenin az elmúlt viszonylagos önállóságáról a következőket mondta az OK (b) P X. kongresszusán: „Meg kell különböztetnünk két dolgot. Egyrészt az elméleti vitát, másrészt egy egészen más dolgot, a párt politikai irányvonalát, a politikai harcot.” Éppen a forradalmi elméletnek a forradalmi gyakorlattól való viszonylagos függetlensége teszi lehetővé, hogy a különböző politikai gyakorlat és irányvonal kölcsönös megbecsülésének keretében — ami manapság a szocializmust mint világjelenséget képezi — kibontakoztassuk a vélemények harcát.

Beszélgetéseinknek nem az a célja, hogy egységes elméleti álláspontokat alakítsunk ki. Már az is eredmény lesz, ha figyelmet szentelünk minden elhangzó elméleti álláspontnak és tapasztalatnak, és ha nem fedkezünk meg ezekről jövőbeni elméleti munkánk során. Sokat érhetünk azzal, ha a cavtati beszélgetések hozzájárulnak azoknak a községeknek a közeledéséhez, véleménycseréjének kialakulásához, ahonnan az egyes résztvevők érkeztek.

Szeretnénk elérni, hogy ez a tribün népszerűvé váljon a marxista gondolkodók és a szocializmus harcosai körében. Ehhez csak annyit tűznénk hozzá, hogy A szocializmus a világban nemzetközi tribün nem egyetlen szocialista irányvonal, sem pedig valamelyik marxizmuson és szocialista felfogáson belüli elméleti állásfoglalás szócsöve. Ez a cavtati tribün mindenekelőtt a különböző beállítottságú és elkötelezettségű marxisták és szocialisták egyre sürgetőbbé váló nemzetközi találkozójának érvényesítésére törekszik, de serkentőleg szándékozik hatni a kölcsönös, tudományos megalapozottságú bírálatot is magában foglaló elméleti vitákra, a közös elméleti útkeresésekre és jelenünk szocialista átalakulásának a menetére is.

II.

Tavaly általános tárgykörű, *A szocializmus a mai világban* elnevezésű kerekasztal-beszélgetésünk témái a szocializmus egészének problémakörét, mindenekelőtt történelmi-társadalmi lényegét és mint evidens világ-folyamatot ölelték fel. Kezdetnek ez meg is felelt. De már akkor szó esett arról, hogy a következő megbeszéléseknek szűkebb témakörökre kell összpontosítaniuk.

A szocializmus és a politikai rendszerek tárgykör jegyében zajló idejű beszélgetés már eleget tesz ennek a követelménynek. A cavtati összejövetelek első olyan témája, amely a soron következő években felöleli majd a jelenkori szocializmus legfontosabb elméleti és gyakorlati területeit.

A téma megválasztásakor elsősorban időszerűségét és elméleti-tárgyi vonatkozásait tartottuk szem előtt.

A szocializmus és a politikai rendszerek kérdése manapság az összes szocialistát és marxistát foglalkoztatja, egyeseket a politikai hatalom megszerzésének kérdéseként, másokat a politikai formák kialakításának problémájaként, amely lehetővé teszi a szocialista átalakulás további fejlődését.

A téma időszerűsége a szocializmus gazdag és elterjedt gyakorlatából következik. A politikai hatalom, a politikai intézmények és rendszer kérdése éppen akkor válik aktuálissá, amikor a szocialista átalakulás gyakorlati szükségszerűséggé válik — a kezdetekor és a megerősödésekor.

A politikai viszonyok, intézmények és kapcsolatok rendszere a szocialista átalakulás időszakában — ami beszélgetésünk tárgyát képezi — valójában a legalapvetőbb társadalmi és osztályerők, illetve szövetségeik hatalmát képezik, az egész társadalomra kiterjedő hatalmat, mely lehetővé teszi, biztosítja és serkenti a réginek a lerombolását és az újnak, a szocialista társadalomnak a kiépítését.

A politikai rendszer lényege így négy alapvető irányban valósul meg.

Az első. A szocialista politikai rendszer lehetővé teszi és előírja a kizsákmányolás felszámolását, a munkásosztály és minden más dolgozó réteg felszabadítását, valamint serkentőleg hat a termelési viszonyok átalakulására.

Marx a munkásosztály politikai hatalmának ezt a feladatát abban jelezte meg, hogy annak „*az osztálykülönbségek általános felszámolásához, az alapjukat képező összes termelési viszony megszüntetéséhez, az ilyen termelési viszonyoknak megfelelő összes társadalmi viszony megváltoztatásához, az ilyen társadalmi viszonyokból következő eszmék átalakulásához kell vezetnie*” (Marx: *Osztályharcok Franciaországban 1848—1850*).

A szocialista átalakulási folyamat gazdasági viszonyainak változásai elsődlegesek maradnak, de olyan értelemben, hogy végső soron tőlük függ az átalakulási folyamat sikeressége, és hogy csak ezeknek a meg-

változása jelent alapvető társadalmi átalakulást. Ezért a politikai mozgalmak, a politikai intézményeknek és azok tevékenységének a társadalom gazdasági alapjának szakadatlan forradalmasítására kell irányulnia. A gazdasági viszonyok változásával megváltoznak a politikai viszonyok is, de a szocializmus kiépítésének gyakorlatában előfordulhat — és elő is fordul —, hogy a kialakított és megcsontosodott politikai viszonyok és formák lehetetlenné teszik a termelési viszonyok fejlődését, amelyeknek meg kell felelniük a munkásosztály és a dolgozó rétegek mindenkori érdekeinek.

„A munkásosztály gazdasági felszabadítása az — hangsúlyozta Marx —, aminek minden politikai mozgalom eszközként kell hogy alárendelődjön.” (A Nemzetközi Munkásszövetség általános szabályzata és szervezeti szabályzata).

Marx a párizsi kommün legfontosabb vonásaként emelte ki, hogy az „lényegében a munkásosztály uralma volt” és „egy olyan politikai forma, amely lehetővé tette a munka gazdasági felszabadítását” (Marx: Polgárháború Franciaországban).

A politikai felépítmény és a gazdasági alap ilyen viszonya során megszűnt a kapitalizmusban a gazdaság és a politika viszonylagos önállósága, ami két különálló szférává tette őket (a francia materialisták, Hegel és az ifjú Marx terminológiájában a polgári társadalom és a politikai állam). A szocialista átalakulás egyre ritkábban különíti el a politikai tevékenységet és a politikai hatalmat a termelők munkatevékenységétől; a társadalom fejlődése során jelentkező tudatos tevékenység visszatér a munkához, annak hordozóihoz. „A kommuna — mondta Marx — nem más, mint az államhatalomnak a társadalom által való ismételt abszorbeálása” (a Polgárháború Franciaországban első vázlat).

A politikai és termelői tevékenység ilyen egyesülésével létrejönnek annak a társadalmi feltételei, hogy „a társult termelők ésszerűen szabályozzák... kapcsolatukat a természettel, és hogy azt ellenőrzésük alá vonják, ahelyett, hogy az elemi erőként uralkodjon feletük” (Marx: Tőke, III. köt.).

A második. A szocializmus politikai rendszerének lehetővé kell tennie, hogy az alapvető forradalmi tényezők érdekei, tudata és tevékenysége a szocialista átalakulás valóságos hajtóerejévé váljon.

„A munkásosztály felszabadítását magának a munkásosztálynak kell végrehajtania” — olvashatjuk a tudományos szocializmus megalapítóinak egyik legfontosabb megállapítását A Nemzetközi Munkásszövetség általános szabályzata és szervezeti szabályzata című cikkben.

„A társadalom teljes átalakításából maguknak a tömegeknek kell kivenni a részüket” — hangsúlyozta Engels az Osztályharcok Franciaországban 1848—1850 bevezetőjében.

A történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a forradalmak mindig is a legszélesebb néprétegek őszinte cselekedetei voltak. Amennyiben a történelmi körülmények a szocialista átalakulás első szakaszában nem

tették lehetővé, hogy a dolgozók legszélesebb rétegei közvetlenül, a történelem alanyaként vegyék ki részüket az átalakulásból, úgy az átmeneti időszak politikai rendszerének kezdettől fogva lehetővé kell tennie az összes dolgozóknak és a széles néprétegeknek a szocialista társadalomigazgatásba való bevonását, valamint lehetőséget nyújtani a munkásosztálynak és minden más termelő osztálynak és rétegnek, hogy a szocialista átalakulás valódi értelemben vett történelemformáló alanyává váljon. Ebben a legfontosabb szerep a munkásosztály, a dolgozók és a széles néprétegek politikai szervezeteire vár, amelyek a nemzeti függetlenségért és a társadalmi egyenlőségért küzdenek.

A szocializmusért folyó harc legdemokratikusabb vonása éppen a tömegeknek és a legszélesebb néprétegeknek a forradalmi átalakulásban kifejtett alkotótevékenysége. A közvetlen szocialista demokrácia egyben a legsikeresebb védekezési eszköz is mindennemű bürokratizmus és technokratizmus ellen, amelyek, úgy tűnik, a társadalom szocialista átalakulásának velejárói.

A harmadik. A társadalom szocialista átalakítását véghezvivő politikai rendszert úgy kell megszervezni, hogy lehetővé tegye a társadalmi haladásban, a fennálló társadalom megváltoztatásában és az új kiépítésében érdekelt, korábban elnyomott és jogfosztott osztályok, társadalmi rétegek, a legszélesebb néprétegek tevékeny részvételét, de ugyanakkor biztosítani kell azt is, hogy a munkásosztály, a többi termelő osztály, az elszegényedett és pauperizált rétegek közvetlen és történelmi érdekei minél demokratikusabb módon jussanak kifejezésre és maradjanak érvényben.

A kapitalizmus jelenlegi fejlődése kiszélesítette azokat a területeket, amelyeket a tőke a legkülönbözőbb módon uralmába hajt és kizsákmányol, így valójában kiszélesül a tőke elleni harc küzdőtere, amely minden demokratikus és forradalmi beállítottságú nemzeti erőt egyesít.

Ezért nagyon sok országban a szocialista átalakulás politikai rendszere az összes társadalmi osztály és politikai erő széles körű és demokratikus szövetsége a tőke elleni, a társadalom intézményeinek átalakításáért, a nemzeti függetlenségért, az imperializmus és mindennemű domináció ellen, s ezentúl a társadalmi haladásért, a szocializmusért folyó küzdelemben.

Így a szocialista és haladó politikai erők politikai szövetségei és pluralizmusa nem az adott pillanat pragmatikus, politikai és választási, illetve parlamentáris szükségleteinek eredményei, hanem a jelenkor szociális és osztályerőinek az átalakulásán alapulnak.

A negyedik. A szocialista átalakulás politikai rendszere összeegyezteti ezt az átalakulást az adott ország, valóságos gazdasági életével, társadalmi- és osztályjellegével, politikai és kulturális körülményeivel és történelmi múltjával.

Éppen ezért mondhatjuk, hogy a társadalom szocialista átalakulásának különböző formái leginkább a politikai rendszerben tükröződnek.

Az eddigi történelmi tapasztalatok és a forradalmi elmélet a szocializmusban két, történelmi adottságoktól feltételezett módját tartja nyilván a politikai rendszer létrejöttének és fejlődésének.

Egyrészt, amikor a szocialista átalakulás politikai rendszere a régi politikai rendszer ellenlábasaként a forradalmi átalakulás folyamatában jön létre és fejleszti ki történelmileg új politikai intézményeit. Így jött létre olyan történelmi helyzetekben, amikor fegyveres osztályharc során döntötték meg a fennálló hatalmat: példaként említhetjük a párizsi kommünt, az oroszországi szovjetek 1905—1907-es forradalmát, 1941—1945 közötti népfelszabadító háborúnk népfelszabadító bizottságait és a kínai, a vietnami, a kubai és más forradalmakat.

Az idén lesz a hatvanadik évfordulója annak a történelmi pillanatnak, hogy Lenin és a bolsevikok által vezetett munkásosztály az októberi forradalommal új korszakot nyitott az emberiség történelmében.

Az októberi forradalom és történelmi jelentősége így sajátos módon az összes szocialista és demokratikus erő hagyományát képezi.

Az októberi forradalom a szovjeteknek mint a hatalom, a munkásosztály forradalmi hatalmának történelmileg új típusú képviselőinek a tömeges létrehozásával és érvényesítésével sajátos módon járult hozzá a forradalmi gyakorlat és elmélet fejlődéséhez. Lenin számára a szovjetek „a néptömegek alkotótevékenységének” termékei voltak, olyan politikai testületek, amelyek a dolgozók tömegei számára lehetővé tették, hogy közvetlenül vegyenek részt az államigazgatásban. A mi szocialista öngazgatásunk pedig a tudományos szocializmus megalapítóinak elméleti munkássága alapján, a párizsi kommün és a lenini szovjetek példáján jött létre.

Bár tudatában volt a szovjetek világtörténelmi jelentőségének, Lenin mégsem vélte úgy, hogy az orosz proletariátus forradalmi gyakorlatát más országok munkásosztályának egyértelműen át kell vennie.

Másrészt a szocialista átalakulás politikai rendszere a burzsoá társadalmon belül is kifejlődhet, miközben felhasználja mindazokat a demokratikus eszközöket (az általános választójogot, a parlamentáris rendszert stb.), amelyek a munkásosztály harcának köszönhetően fejlődtek ki a polgári társadalmakban. Ennek a fejlődésnek az a lényege, hogy a demokratikus küzdelemben kifejezésre jusson a dolgozóknak a társadalmi-politikai folyamatokra és a társadalmi fejlődés egészére gyakorolt hatása. Ebben az esetben a békés hatalomátvételtől van szó. Ennek lehetőségét már Marx és Engels is feltételezte. Nemcsak azt hangsúlyozták, hogy ez objektíve feltételezett és lehetséges, hanem azt is, hogy a békés és az erőszakos hatalomátvétel közötti választás minden ország munkásosztályának a szabad akaratától függ. Ezzel kapcsolatban mondtotta Marx az 1871-ben adott interjújában: „A világ különböző tájain jelentkező sajátos kérdések megoldását a munkásság a maga módján vízi véghez. A munkások szervezkedése nem egyezhet meg minden részletében és nem lehet teljesen azonos Newcastle-ban és Barcelonában,

Londonban és Berlinben. Angliában például a munkásosztálynak lehetősége van politikai nézetei kinyilvánítására. Ahol békés agitációval gyorsabban és biztosabban lehet célt érni, ott értelmetlenség lenne felkelést szítani. Úgy tűnik, hogy Franciaországban, a sokezer kényszerítő törvény és halálos osztályellentétek miatt, elkerülhetetlen a kényszermegoldás. Hogy ilyen megoldás mellett döntenek-e, az a munkásosztályukon múlik. Ebben az esetben az Internacionálé nem veheti magának azt a szabadságot, hogy parancsoljon, azt is csak alig, hogy tanácsot adjon.” (A *The World* című amerikai lapban, 1871. július 3-án megjelent interjújából.)

III.

A szocializmussal és a politikai rendszerekkel kapcsolatos jelenlegi megbeszélésünkkel egyidőben országszerte nyilvános vita folyik szocialista öngazgatású társadalmunk társadalmi rendszerének a változásairól, továbbépítéséről és tökéletesítéséről, mert ez képezi majd a KSZ tizenegyedik kongresszusának legfontosabb napirendi pontját.

A szocialista öngazgatású politikai rendszer jellege a szocialista forradalmunkban gyökerezik, amely a második világháború folyamán ment végbe. Forradalmunk, mint ismeretes, kezdetétől fogva sajátos és egyedülálló volt; általános népfelkelés formájában jelentkezett, amelynek során — az idegen megszállók és a hazaárulók elleni fegyveres küzdelem eredményeképp — megvalósult népeink és nemzetiségeink társadalmi és nemzeti felszabadulása. Témánkat illetően hangsúlyozott jelentőségű az a tény, hogy már a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom első napjaiban megalakultak a népfelszabadító bizottságok, amelyek a néphatalom forradalmi és demokratikus szervei, valamint a harcokban részt vevő nép területi szervezetei, közvetlen néphatalmi szervek voltak. A forradalmi néphadsereg mellett a népfelszabadító bizottságok voltak a politikai hatalom hordozói, és azok voltak a néptömegek számára annak biztosítéka, hogy nem fog visszatérni a kapitalisták és a monarchia uralma, a régi Jugoszlávia államhatalma; a Kommunisták Pártja pedig vezető szerepével ezt még jobban megerősítette. A népfelszabadító bizottságok valójában egy autentikus forradalom népi cselekvőkészségének a kifejezői voltak, másszóval az a munkásosztály, a parasztság és a demokratikus értelmiség politikai hatalmának váza volt, amely döntő módon határozta meg népi forradalmunk szocialista tartalmát. És ami talán a legfontosabb, a népfelszabadító bizottságoknak ez a szervező hálója, amely a forradalmi demokratikus politikai hatalom egységes rendszerévé fejlődött, és egy sajátos történelmi eredménnyel szolgált: Jugoszlávia már a népfelszabadító háborúban kiépítette a politikai hatalom alapjait, a háborúból pedig egyenrangú népek és nemzetiségek szövetségeként került ki, amelyben a munkásosztály vette át a vezető szerepet. Másszóval már a fegyveres forradalomban megdőlt a régi, és

kialakult az új, a népi hatalom, amely létrejöttében demokratikus volt, gyakran a nemzeti függetlenségért, a jobb és igazságos életért közvetlenül küzdő emberek kezdeményezték, ami már természeténél fogva is forradalmi jellegűvé tette ezt a hatalmat.

A jugoszláv forradalom eredetiségében, formájában és tartalmában, de mindenekelőtt a forradalmi hatalom szervezeti egységeit képező népfel-szabadító bizottságokban — amelyek a felszabadító mozgalom során soraikba tömörítették a nép nagy részét, mégpedig demokratikus módon — kell keresnünk a szocialista öngazgatás eredetét, későbbi fejlődésének és a politikai rendszer evolúciójának alapjait. A fegyveres forradalmat követően, a szocializmus kiépítéséhez szükséges alapvető anyagi feltételek megteremtésének első időszakában hazánkban is a forradalmi etatizmus érvényesült. A JKSZ rendkívül nagy tekintélyt vívott ki magának a társadalomban; a győztes népfelzabadító háború és forradalom irányítója vezető szerepét széles körű demokratikus formában töltötte be, mindenekelőtt a népfelzabadító frontba tömörült néptömegek és a társadalom minden demokratikus és haladó erőinek szövetsége útján.

A gazdasági és társadalmi fejlődés elkerülhetetlen központi igazgatási formája, amelyet a forradalmi etatizmus időszakának nevezünk, nálunk is ennek az átmeneti időszaknak a megcsontosodásával veszélyeztetett. Azzal, hogy lassan átfejlődik központosított, bürokratikus és unitarista államhatalommá. Azonban ezek az irányzatok egyrészt népfelzabadító háborúnk és szocialista forradalmunk demokratikus jellege miatt nem uralkodhattak el, hisz a népfelzabadító bizottságok voltak öngazgatási rendszerünk kezdeti formái, másrészt társadalmunk vezető szocialista erőinek a tudatos tevékenysége akadályozta meg érvényre jutásukat. Így tehát elég korán, már 1950-ben megkezdődött az öngazgatási rendszerének mint a központi szocialista államépítés; ellentétének a bevezetése.

Az egész fejlődés a szocialista öngazgatásnak mint a munkásosztály közvetlen politikai hatalmának a megalapozására irányult, amit a termelőmunkában érvényesülő viszonyok fejlesztésével és a szocialista demokrácia politikai rendszerének kialakításával igyekeztek elérni. Ebben az összetett forradalmi folyamatban kölcsönös egymásra való hatásnak voltak kitéve a társadalmi változás; gazdasági és politikai folyamatai.

A szocialista öngazgatásból természetesen következnek, hogy a társult dolgozók — a társult munka alapszervezetektől kezdve a szűkebb, szélesebb és összetettebb társuláson át egészen az osztársadalmi viszonyokig — egyre önállóbban rendelkeznek munkájuk eredményeivel, az egész társadalmi újratermeléssel és mind eredményesebben irányítják a termelést.

Társadalmunk már több mint három évtizede változtatja, alakítja át és számolja fel mind az egypártrendszer, mind a hagyományos többpártrendszer intézményes formáit, mert egy szocialista öngazgatású demokratikus politikai rendszerben igyekszik kifejezni saját lényegét. Küldött-

rendszerünk a társadalom minden szervezetségi fokán a politikai döntés általánosan érvényes formája. Társadalmunk már jelentős fejlődési utat tett meg és ez lehetővé teszi számára, hogy saját erőiből újuljon meg, bár még érvényre jutnak benne a hagyományos politikai rendszerek egyes elemei is, amelyeket egyébként maga mögé utasított.

A szocialista öngazgatású politikai rendszer minden társadalmi szubjektum érdekeinek a megfogalmazására, kifejezésére és megoldására törekszik, de nem a hagyományos módon, ahogyan az a politikai pártok és intézmények idejében történt. Lehetővé teszi, hogy a fejlett társadalmi munkamegosztás kifejezőjeként jelentkező különböző, de egyediségükben eredeti öngazgatási érdekek a küldöttrendszerben a legközvetlenebb módon összehangolódjanak. Így a hagyományos politikai pluralizmust fokozatosan felváltja az érdekek öngazgatási pluralizmusa és az annak megfelelő politikai rendszer. Ez lehetővé teszi, hogy túljussunk azon a meggyökerezett nézeten, miszerint az ember az állam alattvalója és polgára. A politika megszűnik az emberi elidegenedés szférájának, a politikai hatalom bármiféle monopóliumának lenni, és a munkásosztály, a dolgozók érdekeit kifejező összehangoló és megvalósító eszközévé válik, függetlenül attól, hogy egyes emberről van-e szó, vagy pedig az öngazgatási közösségekbe és szervezetekbe társult munkásságról és dolgozókról. Egyszóval ez az az út, amely teljességében kifejezi a munkásosztály hosszú távú érdekeit, annak az osztálynak az érdekeit, amely a társadalmi haladásban betöltött öngazgatási szerepével fokozatosan eljut az osztály felszámolásáig és megteremti a mindenkire egyformán kiterjedő szabadság feltételeit.

Politikai rendszerünk vázát — mint már említettem — az öngazgatás küldöttrendszere képezi. Ez a munkásosztály és a dolgozók politikai hatalmának sajátosan demokratikus formája. Nem a munkásosztály nevében érvényesülő hatalom, hanem magának a munkásosztálynak a hatalma: a mi fogalmaink szerint ez lenne a proletariátus diktatúrája. Küldöttrendszerünk már kezdeti eredményeivel is igazolta létjogosultságát, bár a gyakorlatban még nem fejlődött ki annyira, hogy teljes egészében kifejezhetné s megoldhatná az öngazgatási érdekek különbözőségét, ami lehetővé tenné, hogy felülkerekedjünk a társadalmi, politikai és gazdasági életben természetszerűen felmerülő ellentmondásokon. Éppen ezért erőfeszítéseink manapság arra irányulnak, hogy küldöttrendszerünk a gyakorlatban érvényesüljön, tökéletesedjen és minél alkalmasabbá váljon.

A társadalmi felépítménynek, különösen az öngazgatási politikai rendszer felépítményének forradalmasításában rendkívül jelentős szerepet tölt be a szocializmus szubjektív erőinek szervezetsége és tevékenysége. Ebben az együttesben az alábbi viszonylatok a lényegesek: A küldöttrendszer összetevőit képező társadalmi-politikai szervezeteknek nem csak a látszólagos jogi, hanem a valóságos helyzete; az említett szervezetek viszonya és az általuk képviselt dolgozókkal kiépített kapcsolata;

ezeknek a szervezeteknek az egymás közötti viszonyai és kapcsolatai; és végül ezeknek a szervezeteknek a sajátos eszmei és szervezeti felépítése.

A JKSZ történelmi szerepe kiemelt helyet biztosít ezeknek a szubjektív demokratikus erők frontjában; az öngazgató tömegek tudatának a legfontosabb tényezőivé és szocialista ténykedésük mozgatóivá teszi meg őket. Sőt mi több: a politikai rendszer minden várható változása többnyire a Kommunisták Szövetsége helyzetéhez, szerepéhez és tevékenységéhez fűződik.

Ismeretes, hogy hazánkban már a kezdeti időszakban felszámoltuk a párt és az államapparátus „perszónálúnióját”, mert az a társadalom, és így magának a Kommunisták Pártjának is a bürokratizálódásához vezetett. Többek között ez tette lehetővé a szocialista öngazgatás fejlődését. A társadalom mind szerteágazóbb öngazgatása szükségszerűen teszi követelménnyé a Kommunisták Szövetsége ennek megfelelő kialakítását és társadalmi szerepének az új körülményekhez és viszonyokhoz való alkalmazását, hogy azokkal összhangban és a társadalom más öntudatos és szervezett demokratikus erőivel egyetemben megmaradjon a szocialista öngazgatási fejlődés belső hajtóereje.

*

A mi tapasztalataink is bizonyítják, hogy a szocializmus nem lehetséges valódi szabadság és demokrácia nélkül. Az általánosan elfogadott emberi szabadság és jogok mint civilizációs hagyományok mellett a közvetlen szocialista öngazgatású demokráciának állandóan az ember személységének gazdagítására, az emberi szabadság és az emberi jogok minden területére való kiterjesztésére kell törekednie, kezdve a politikától egészen a szellemi életig. Magától értetődő, hogy az emberi szabadság és jogok mindig növelhetőek, de sohasem egyszer és mindenkorra adóttak, hanem minden forradalmi mozgalomnak tovább kell fejlesztenie és magasabb fokon kell kiteljesítenie őket. Az ember társadalmi lényként valójában csak annyira lehet szabad, mint a többi ember. A szabad ember munkáját és alkotóképességeit másokkal társítva létrehozza a szabad társadalmat, a szabad társadalom pedig visszahat az emberekre.

Végezetül még csak egy, a szocialista politikai rendszerekkel kapcsolatos feltevésre térnék ki. Nem mindig az a lényeges, hogy a politikai rendszer mely típusáról, vagy intézményéről van szó, bár bizonyos módon ez is kiindulópontja lehet a bürokratizmusnak és a voluntarizmusnak. Egyébként néha sokkal könnyebb a régi intézményeket újakkal úgy felcserélni, hogy közben semmi lényegesen ne változzon, hanem csak a régi tartalmak öltsenek új formát. Sokkal nehezebb az új intézmények által biztosítani azt az össztermelést, amelyet szó szerint és valójában is a munka és az ember felszabadításával, a szabad és demokratikus szocializmussal azonosíthatunk.

Fordította *Garai László*